

نظریه‌های جرم‌شناسی

دکتر فرید معنی

عضویت علمی دانشگاه علوم قضایی

سرشناسه

: محسنی، فرید، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور

: نظریه‌های جرم‌شناسی/ فرید محسنی.

مشخصات نشر

: تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری

: ۴۹۱ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.

شابک

: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۱۴۲-۳

وضعیت فهرست نویسی

: فیبا

یادداشت

: کتاب حاضر به صورت جلدی توسط انتشارات فردافر در سال ۱۳۹۷ فیبا

گرفته است.

یادداشت

: # کتابنامه: ص. ۴۸۵ - ۴۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع

: جرم‌شناسی

موضوع

: Criminology

شناسه افزوده

: ایران، قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات

رده بندی کنگره

: ۱۳۹۷ عن ۳/م ۱۸/ HV۶۰

رده بندی دیویی

: ۳۶۴/۲

شماره کتابشناسی

: ۵۵۶۱۷۱

مرکز مطبوعات و انتشارات
قوه قضائیه

وب سایت: www.ijri.ir

پست: ۱۹۸۳۸۴۶۵۱۴

تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

نشانی: بزرگراه چمران - بزرگراه یادگار امام - بعد از خروجی اوین درکه - ساختمان پژوهشگاه قوه قضائیه

عنوان: نظریه‌های جرم‌شناسی

مؤلف: دکتر فرید محسنی

ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

ناظر فنی: منصور سعیدی

قیمت: ۵۱۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۱۴۲-۳

تیراژ و نوبت چاپ: ۱۰۰۰ نسخه - اول ۱۳۹۷

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران - خیابان حافظ - نبش خیابان سمیه - ساختمان شماره ۳ قوه قضائیه

تلفن: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۰۴ فکس: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۱۳

فروشگاه انقلاب: تهران - خیابان انقلاب - ابتدای خیابان ۱۲ فروردین - پلاک ۳۰۴

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۹۴۵۶ فکس: ۰۲۱-۶۶۴۸۹۳۷۹

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۲۵.....	فصل اول - مکتب کلاسیک
۲۵.....	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۴.....	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۴۱.....	نصایح دوم - مکتب اثبات‌گرایی (۱): دیدگاه‌های زیست‌شناختی
۴۱.....	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۸.....	گفتار اول - بین‌های کالبدی (ساختاری)
۵۶.....	گفتار دوم - بین‌های ژنتیک
۵۸.....	۱-۲ - مدل‌های تبارشناختی
۶۰.....	۲-۲ - ناهنجاری‌های کروموزومی
۶۲.....	۲-۳ - مطالعه دوقل‌ها (مکان)
۶۴.....	۲-۴ - مطالعات فرزندخواندگی
۶۶.....	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۷۵.....	فصل سوم - مکتب اثبات‌گرایی (۲): دیدگاه‌های روان‌شناختی
۷۵.....	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۷۷.....	گفتار اول - دیدگاه‌های روان‌پویایی
۷۹.....	۱-۱ - الگوهای روان‌کاوی
۸۴.....	۱-۲ - نظریه دلبستگی
۸۵.....	گفتار دوم - دیدگاه‌های شناختی
۸۶.....	۲-۱ - نظریه الگوهای تفکر مجرمانه
۸۹.....	۲-۲ - نظریه تعارض شناختی
۹۱.....	گفتار سوم - الگوهای نارسایی شخصیت
۹۳.....	گفتار چهارم - الگوی شخصیت روان‌رنجور
۹۶.....	گفتار پنجم - نظریه‌های انگیزشی (نظریه نیازهای اساسی)

۱۰۱	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۱۰۷	فصل چهارم - روان‌شناسی اجتماعی
۱۰۷	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۱۰۹	گفتار اول - الگوی آیزنک
۱۱۲	گفتار دوم - نظریه همنشینی و تقویت افتراقی
۱۱۴	گفتار سوم - نظریه یادگیری - سرشتی
۱۱۸	گفتار چهارم - الگوی خود آینه‌ای
۱۱۹	گفتار پنجم - الگوی نقش اجتماعی
۱۲۱	گفتار ششم - یادکرد پدیدارشناسی
۱۲۲	گفتار هفتم - الگوی فرسودگی‌های جرم
۱۲۳	مبحث دوم - تحلیل و بررسی

فصل پنجم - دیدگاه‌های جامعه‌شناختی (۱): هنجارها و متغیرهای

۱۲۷	اجتماعی
۱۲۹	مبحث اول - نظریه بی‌هنجاری (آسومی)
۱۲۹	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۱۳۷	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۱۴۲	مبحث دوم - نظریه فشار (نظریه فرصت)
۱۴۲	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۱۵۱	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۱۵۱	مبحث سوم - نظریه معاشرت ترجیحی (همنشینی افتراقی)
۱۵۵	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۱۵۹	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۱۶۱	مبحث چهارم - نظریه یادگیری اجتماعی
۱۶۱	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۱۶۶	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۱۶۹	مبحث پنجم - نظریه تعامل گرایی (کنش متقابل) یا برجسبزی

گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۱۶۹
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۱۸۱
مبحث ششم - جرم‌شناسی فرهنگی	۱۸۷
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۱۸۷
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۱۹۴
فصل ششم - دیدگاه‌های جامعه‌شناختی (۲): کنترل و خنثی‌سازی	۱۹۹
مبحث اول - نظریه دفاع اجتماعی	۱۹۹
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۱۹۹
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۲۰۲
مبحث دوم - نظریه سر الزام اجتماعی و کنترل	۲۰۴
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۲۰۴
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۲۱۴
مبحث سوم - نظریه عمومی جرم (خود کنترلی)	۲۲۰
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۲۲۰
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۲۲۶
مبحث چهارم - نظریه خنثی‌سازی	۲۳۲
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۲۳۲
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۲۴۱
فصل هفتم - دیدگاه‌های جامعه‌شناختی (۳): زیست‌اجتماعی و جرم و	
شرایط اقتصادی	۲۴۹
مبحث اول - مکتب شیکاگو (مکتب اکولوژیکی)	۲۴۹
گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها	۲۴۹
۱- نظریه خرده فرهنگی	۲۵۳
۲- نظریه فرصت افتراقی	۲۵۴
گفتار دوم - تحلیل و بررسی	۲۵۸
مبحث دوم - جرم و شرایط اقتصادی	۲۶۳

۲۶۳	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۲۶۷	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۲۷۰	مبحث سوم - جرم‌شناسی قدرشناس
۲۷۰	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۲۷۲	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۲۷۵	فصل ششم - نظریه‌های اعتراض‌مدار
۲۷۶	مبحث اول - جرم‌شناسی مارکسیستی
۲۷۶	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۲۸۲	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۲۸۶	مبحث دوم - جرم‌شناسی افراطی
۲۸۶	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۲۹۳	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۲۹۷	مبحث سوم - جرم‌شناسی نماد
۲۹۸	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۰۳	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۰۵	مبحث چهارم - جرم‌شناسی انتقادی
۳۰۵	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۱۷	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۲۱	مبحث پنجم - انتقادات مشترک وارده بر دیدگاه‌های اعتراض‌مدار
۳۲۷	فصل نهم - جرم‌شناسی جنسیتی
۳۲۷	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۳۲	گفتار اول - نظریه فمینیسم لیبرال
۳۳۲	گفتار دوم - نظریه فمینیسم افراطی
۳۳۳	گفتار سوم - نظریه فمینیسم سوسیالیستی
۳۳۳	گفتار چهارم - نظریه فمینیسم مارکسیستی
۳۳۵	گفتار پنجم - نظریه فمینیسم فرهنگی

۳۳۷	گفتار ششم - نظریه فمینیسم پست مدرن
۳۳۹	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۳۴۲	مبحث سوم - انتقادات مشترک وارده بر دیدگاه‌های فمینیسم
۳۴۵	فصل دهم - جرم‌شناسی واقع‌گرا
۳۴۶	مبحث اول - واقع‌گرایی چپ
۳۴۶	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۵۳	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۵۸	مبحث دوم - واقع‌گرایی راست
۳۵۹	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۶۴	گفتار دوم - تحلیلی و بررسی
۳۶۹	فصل یازدهم - نظریه‌های کلاسیک معاصر
۳۷۱	مبحث اول - نظریه انتخاب جرم
۳۷۱	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۷۵	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۷۷	مبحث دوم - نظریه فعالیت روزمره (جاری)
۳۷۷	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۸۱	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۸۳	مبحث سوم - نظریه پیشگیری وضعی از جرم
۳۸۳	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۹۰	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۹۳	مبحث چهارم - نظریه جرم و فرصت
۳۹۳	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۳۹۶	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۳۹۷	مبحث پنجم - انتقادات مشترک وارده بر دیدگاه‌های کلاسیک معاصر
۴۰۱	فصل دوازدهم - پست مدرنیسم، حکومت‌مندی و خطر
۴۰۵	مبحث اول - نظریه حکومت‌مندی

۴۰۶	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۱۰	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۴۱۵	مبحث دوم - نظریه خطر و فرهنگ جدید کنترل
۴۱۶	گفتار اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۲۰	گفتار دوم - تحلیل و بررسی
۴۲۵	فصل سیزدهم - نظریه جمهوری خواه (دیدگاه تاریخی)
۴۲۵	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۲۸	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۴۳۳	فصل چهاردهم - جرم‌شناسی رشد مدار
۴۳۳	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۴۳	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۴۴۹	فصل پانزدهم - جرم‌شناسی صلح طلبانه
۴۴۹	مبحث اول - مبانی و دیدگاه‌ها
۴۵۴	مبحث دوم - تحلیل و بررسی
۴۵۹	فصل شانزدهم - سایر نظریات
۴۵۹	مبحث اول - جرم‌شناسی زیست محیطی (سور)
۴۶۱	مبحث دوم - جرم‌شناسی تجربی (آزمایشگاهی)
۴۶۳	مبحث سوم - جرم‌شناسی جهانی
۴۶۶	مبحث چهارم - جرم‌شناسی عمومی
۴۶۷	مبحث پنجم - جرم‌شناسی سایبری
۴۶۹	مبحث ششم - نظریه بی‌نظمی
۴۷۰	مبحث هفتم - جرم‌شناسی تطبیقی
۴۷۱	مبحث هشتم - جرم‌شناسی بزه‌دیده شناختی
۴۷۷	خلاصه نظریه‌های جرم‌شناسانه
۴۹۷	فهرست منابع

جرم‌شناسی بعنوان یکی از شاخه‌های علوم انسانی در مورد جرم، علل ارتکاب و راه‌های پیشگیری آن بحث می‌کند. غالب مباحث دیگر این علم نیز بر محور موضوعات یاد شده قرار دارد.^۱

جرم‌شناسی، از جمله علوم میان‌رشته‌ای^۲ است که با رشته‌های مختلف علمی از جمله جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، زیست‌شناسی، روانپزشکی و پزشکی نیز مرتبط است. تیر ذبیحی این رشته علمی از یافته‌های سایر رشته‌ها موجب گردیده که از علوم ترکیبی و چهارراهی^۳ تلقی گردد و در نتیجه، گستره وسیعی از نظریات و دیدگاه‌های جرم‌شناسانه به تدریج در سه قرن گذشته شکل گرفته و تکامل یافته‌اند.^۴

هرچند علم جرم‌شناسی به این توان دارای قدمت زیادی نمی‌باشد اما از دیرباز جوامع مختلف با موضوعات آن مواجه شده‌اند و در مورد آن چاره‌اندیشی می‌کرده‌اند.

در گذر تاریخ و با تحولات علمی و اجتماعی پدید آمده در اروپا و راه یافتن روش‌های علوم تجربی در علوم انسانی به‌ویژه جامعه‌شناسی، نگرش به جرم بعنوان یک پدیده اجتماعی نیز دگرگون شد. پیروزی علم طبیعی و تجربی در کشف قوانین طبیعت و تبیین پدیده‌های طبیعی بر اساس روش تجربی از جمله روش نیوتن چنان چشم‌گیر و جذاب بود که اندیشمندانی از قبیل استوارت میل و آگوست کنت را به این فکر انداخت که از همین روش در قلمرو علوم انسانی و

۱. برای مطالعه بیشتر، رک: محسنی، فرید، جرم‌شناسی، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، چاپ

اول، ۱۳۹۴، ص ۲۵.

2. Interdisciplinary.

3. Compound Sciences.

4. Cross Disciplinary.

5. Criminology, West Encyclopedia of American Law, World of Forensic Science, 2006, in: <http://www.enotes.com/criminology/>.

تبیین پدیده‌های اجتماعی استفاده نمایند و از روش استقرائی برای رسیدن به قوانین ابطال‌پذیر در عرصه علوم اجتماعی بهره جویند. این دیدگاه، امعه را در حکم پاره‌ای از طبیعت و انسان‌ها را همچون اجزاء آن به‌شمار می‌آورد.

منظور از «تبیین» در اینجا عبارت است از بکارگیری شیوه‌ای خاص برای توصیف، تحلیل و مرتبط ساختن برخی پدیده‌ها با یکدیگر بر اساس مجموعه‌ای از اطلاعات، باورها و نگرش‌هایی که در جامعه وجود دارد.^۱ بر این اساس، می‌توان گفت که تبیین در علوم اجتماعی عبارت است از توصیف و تحلیل یک پدیده اجتماعی و کشف علل و چرایی پدیداری آن. بر مبنای این تعریف، دامنه و کاربرد تبیین در پدیده‌های اجتماعی از قبیل تاریخی، اقتصادی و غیره را در برمی‌گیرد. مثلاً با استفاده از تبیین می‌توان علت انقراض یک حکومت و یا وقوع یک جنگ، رواج فقر و یا فساد اخلاقی را در یک مقطع زمانی در جامعه را مورد بررسی قرار داد.

به همین ترتیب تبیین در مطالعات جرم‌شناسی دارای اهمیت زیادی است. زیرا با این روش علاوه بر توصیف و تحلیل پدیده مجرمانه، می‌توان علت پدیداری جرم را کشف نمود. البته در مطالعات اجتماعی به ویژه جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی جنایی که در آنها یافتن علل ارتکاب جرم موضوعیت دارد، علت پدیداری از اهمیت کلیدی برخوردار است، زیرا هر مقدار بتوان یک پدیده مجرمانه را بهتر شناخت، در نتیجه بهتر می‌توان در صدد پیشگیری و مقابله با آن پرداخت.

البته لازمه منطقی استفاده از چنین روشی، آمار، شماردن و یا نادیده گرفتن اختیار انسان است؛ زیرا به به لحاظ فلسفی عوامل بی‌بیط را می‌توان از سر اختیار با یکدیگر مرتبط نمود. همچنین لازمه استقراء آن است که بتوان نمونه‌های مشابه را مورد بررسی تجربی قرار داد و در نتیجه از رون آن حکمی کلی استخراج نمود؛ حال آنکه در امور انسانی ظواهر اعمال و رفتار، برخاسته از درون و نیت افراد است. بنابراین، هنگامی می‌توان رفتارهای مشابه را واقعاً

۱. ولد، جرج، برنارد، توماس، استپیس، جفری، جرم‌شناسی نظری، ترجمه: شجاعی، علی، انتشارات سمت.

مشابه و تجربه‌پذیر دانست که صرفاً به ظواهر آنها بسنده نماییم و از باطن و معانی درونی آنها چشم‌پوشیم. زیرا در حیطه امور انسانی اعمال به ظاهر مشابه ممکن است معانی متفاوتی داشته باشند و لذا نمی‌توان به لحاظ منطقی آنها را مشابه دانست.

اساساً اعمال سایر موجودات تفاوت چشمگیری با اعمال انسان‌ها دارد و صرفاً بر اساس ظاهر آن سنجیده می‌شود زیرا باطنی برای آن متصور نیست. و به همین دلیل امکان سنجش از طریق تجربه و تکرار و کشف قوانین طبیعی در مورد آنها وجود دارد. برای مثال افتادن برگ از درخت یک معنی بیشتر ندارد، حال آنکه به رمین انسان می‌تواند معانی متعددی را دربرداشته باشد؛ مثلاً از سر تعظیم و خضوع و عبادت باشد و یا ورزش و تفریح. در طبیعت، تفاوت در نیت آنگونه که در انسان متصور است وجود ندارد تا ماهیت اعمال را متفاوت سازد. همچنین در طبیعت امور اعتباری و قراردادی که تنظیم‌کننده روابط بین انسان‌ها است وجود ندارد. مثلاً مقررات حقوقی نظیر مشروع و غیرمشروع، معصیت و ثواب و یا امور اخلاقی نظیر وفا و محبت و صدق و صفا، نقض عهد و انفاق و نیز حقیقت و مجاز را اختیار و تصور نیست تا بتوان معانی خارج از ظواهر امور تصور کرد.

به هر حال، کشف ارتباطات و قانون حاکم بر جهان با استفاده از استقراء روش نوینی بود که با روش‌ها و منابع سابق از جمله اعتدال و ماوراء طبیعت تفاوت زیادی داشت. بر این اساس، توصیف و تحلیل پدیده‌ها به عبارت دیگر تبیین آنها به دو صورت تبیین^۱ "علت‌کاو" و "معناکاو" شکل گرفت. لذا معناکاوی و علت‌کاوی به عنوان دو رویکرد کاوش در مورد پدیده‌ها در تبیین آنها مبنای پژوهش در این زمینه قرار گرفتند. معناکاوی یا کاوش در معنا، رویکردی تفسیری است که پژوهش در مورد یک پدیده اجتماعی را بر اساس بازسازی معنا، محتوای اعمال و نظم‌های اجتماعی می‌داند. بدین معنی که

1. Explanation.

پدیده‌های اجتماعی را چون متنی می‌بیند که معنای عناصر مختلف حوادث و اعمال اجتماعی را باید به کمک بازسازی خلاق، از درون آن درآورد. در مقابل، علت‌کاوی یا کاوش علت‌ها، به معنی یافتن علت در تبیین هر پدیده است. به عبارت دیگر، اساس کار علمی در این روش، بر جست‌وجوی علت قرار داشته و رکن هر تبیین علمی، ارائه سازوکار علی می‌باشد.^۱

همانطور که پیشتر اشاره شد تبیین‌های به عمل آمده در علوم اجتماعی از ویژگی‌هایی برخوردارند که آنها را از تبیین‌های علوم طبیعی متمایز می‌سازد. همین تفاوت‌ها مفهوم علت در علوم اجتماعی را دگرگون ساخته و اعتبار مطلق روش‌های علوم طبیعی برای آزمون آنها را زیر سؤال می‌برد. برای مثال، پدیده‌های طبیعی غالباً تکرارپذیر هستند و می‌توان در آزمایشگاه آن را تجربه نمود؛ در حالی که برای مطالعه یک جرم، نمی‌توان کسی را در آزمایشگاه به ارتکاب آن وادار کرد. ارتکاب همان جرم را عیناً تکرار نمود. همچنین برخلاف علوم طبیعی که همبستگی تام میان پدیده‌ها وجود دارد در علوم اجتماعی همواره همبستگی تام میان پدیده‌ها وجود ندارد و همبستگی از نوع جزئی است. پدیده‌های اجتماعی همواره با انسان مرتبط است و عامل اراده و اختیار انسانی، آن را از پدیده‌های طبیعی که بر آنها جبر حاکم است متفاوت می‌سازد. به عنوان مثال، در شیمی با ترکیب دو ماده با نسبت معین، مواد سوم معینی به دست می‌آید ولی در علوم اجتماعی علت یک پدیده همیشه به گونه‌ای موجب پیدایش معلول نیست مثلاً بیکاری، یکی از علل کجروی است ولی این معنا نیست که هر جا بیکاری هست، کجروی هم هست.

یکی دیگر از تفاوت‌های فوق این است که یک پدیده اجتماعی و انسانی، لزوماً بی‌فاصله و بی‌واسطه پس از پیدایش علت ایجاد نمی‌شود. بلکه به دنبال علت، مجموعه‌ای از وقایع در قالب مکانیسم‌های خاص ایجاد شده و در نهایت، منجر به

۱. لیثل، دانیل، تبیین در علوم اجتماعی. مترجم: سروش، عبدالکریم، مؤسسه فرهنگی صراط، تهران.

پیدایش معلول می‌شود. به عنوان، مثال فقر مستقیماً موجب بی‌ثباتی در جامعه نمی‌شود و بدنبال آن باید رفتار مردم از حالت سنتی خارج شده و شعور سیاسی و نارضایتی نخبگان نیز به بدنبال آن ایجاد شود.

از دیگر تفاوت‌های تبیین در علوم تجربی و علوم انسانی آن است که برخلاف پدیده‌های طبیعی، پدیده‌های اجتماعی معمولاً به طور همزمان از چند علت تأثیر می‌پذیرد، مثلاً گاه کجروی یک فرد، معلول علت‌هایی چون فقر، تورم، بیکاری و ... است. از سوی دیگر، رابطه علتیت در بین پدیده‌ها بصورت شبکه‌ای است؛ بدین معنا که هر یک از علل واسطه، می‌تواند خود از چند علت دیگر تأثیر بپذیرد. علاوه بر این، در اغلب پدیده‌های اجتماعی، علت و معلول بر هم اثر متقابل دارند.

در فرایند تبیین پدیده‌ها همواره از نظریه استفاده می‌گردد. نظریه انتخابی، بر نتیجه و تبیین ارائه شده تأثیر دارد. همین امر موجب تفاوت تبیین‌ها می‌گردد و لذا برای تبیین صحیح لازم است از انتخاب نظریه دقت زیادی صرف گردد.

پیشینه واژه نظریه (تئوری)، زبان یونانی باستان باز می‌گردد و از ریشه Theoria به معنای نگاه کردن و مشاهده به مفهوم تفکر و تعقل، در برابر عمل می‌باشد. در واقع، نظریه همواره نقطه قابل عمل، ساختاری منطقی برای توصیف پدیده‌هایی است که به خودی خود قابل مشاهده نیست باشند.^۱ «نظریه یا تئوری عبارت است از مجموعه‌ای از سازه‌ها یا مفاهیم و تعاریف و گزاره‌های مرتبط به هم که از طریق مشخص ساختن روابط بین متغیرها، با هدف تبیین و پیش‌بینی بینشی نظام یافته از پدیده‌ها ارائه می‌شوند.»^۲ به عبارت دیگر، «نظریه، هم‌نگری جامع قضایای متعدد در قالب یک مجموعه پیوسته و منطقی است که در کمک آن می‌توان برخی از پدیده‌ها را تبیین کرد.»^۳

1. Rutherford, Ian, Theoria, 2012, The Encyclopedia of Ancient History, John Wiley & Sons, Inc.

2. Joas, Hans, Knobl, Wolfgang, Social Theory, Twenty Introductory Lectures, 2009, Cambridge University Press, p. 5.

3. See, Eric, Student Study Guide for Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application, Roxbury Publishing Company, Los Angeles, California, 4th Ed., p. 3, in: <http://roxbury.net/>.